

Research Paper

Identification of Strategies for Increasing Partnership of Rural Community in the "Selseleh Regional Development Plan" as a Local Model

*Mohammad Haseli¹, Mojtaba Paluj²

1. Assistant Professor, Member of the Board Iranian Rural Development Research Association, Tehran, Iran.
2. Assistant Professor, Agricultural Planning, Economics and Rural Development Research Institute, Tehran, Iran.

Citation: Haseli, M., & Paluj, M. (2020). [Identification of Strategies for Increasing Partnership of Rural Community in the "Selseleh Regional Development Plan" as a Local Model (Persian)]. *Journal of Rural Research*, 11(2), 286-299, <http://dx.doi.org/10.22059/jrr.2020.297975.1468>

doi: <http://dx.doi.org/10.22059/jrr.2020.297975.1468>

Received: 16 Feb. 2020
Accepted: 01 June 2020

ABSTRACT

"Selseleh Regional Development Plan" is an endogenous approach with the aim of empowering villagers of Selseleh County (Aleshtar) located in the north of Lorestan province. It was conducted between 1973 and 1978. The present study was conducted with the aim of identification of strategies for increasing partnership of Rural community in the "Selseleh Regional Development Plan". This is a qualitative and exploratory-descriptive Research. The research method is inductive qualitative content analysis. Purposive sampling was used and initial coding was done inductively based on the contents of the documents of the "Selseleh Regional Development Plan". Finally, the categories were extracted. 47 concepts were extracted from the primary and secondary codes of the documents. They were grouped into three main categories: institutions, groups, and individuals. In the next step, based on axial coding, three constructs were identified as the context and mechanism of participation: institutional and social constructs and attitudes. Based on the findings, "Selseleh Regional Development Plan" has increased the participation of the villagers in two ways: (a) increased participation context; (b) increased level of participation. The result is increased engagement through providing local staff, creating a mechanism of participation, research and innovation, budgeting, and training. Increased participation has also been achieved through the provision of infrastructure services and addressing the communication, water supply, cooperative, and public affairs of Aleshtar.

Key words:

Selseleh Regional Development Plan, participatory planning and management, rural development, Aleshtar, content analysis

Copyright © 2020, Journal of Rural Research. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-noncommercial 4.0 International License which permits copy and redistribute the material just in noncommercial usages, provided the original work is properly cited.

Extended Abstract**1. Introduction**

F

rom the 1970s onwards, rural development patterns shifted to participatory development strategies. One of the devel-

opment projects, which was launched in 1973, i.e. the first years of the emergence of new development approaches, has been the "Selseleh Regional Development Plan". In September 1973, the Iranian government decided to implement a comprehensive development plan due to the problems caused by the one-dimensional nature of most rural development programs, their focus on economic

*** Corresponding Author:**

Mohammad Haseli, PhD

Address: Iranian Rural Development Research Association, Tehran, Iran.

Tel: +98 (916) 6972914

E-mail: lshtar.haseli@yahoo.com

development, and the application of patriarchal decision-making methods from top to bottom. Specifically, in the winter of 1973, at the behest of the then Prime Minister (Amir Abbas Hoveida), it was suggested that a comprehensive development plan be implemented under his supervision, given the need for reconstruction and efforts to materially and spiritually elevate rural society. Majid Rahnama, a researcher in education and development, based on this strategy of rural development, designed and managed "Selseleh Regional Development Plan". "Selseleh Regional Development Plan" had an endogenous approach with the aim of empowering villagers of Selseleh County (Aleshtar) located in the north of Lakstan region. It was conducted between 1973 and 1978.

The aim of this study is to analyze the qualitative content of the documents of the "Selseleh Regional Development Plan" in order to identify strategies to increase participation in rural society and finally to design a model for rural participatory development. Therefore, the main question of this research is as follows: What have been the strategies to increase the participation of villagers in the Selseleh Regional Development Plan?

2. Methodology

This research is qualitative. In terms of purpose, it is developmental and in terms of type, it is exploratory-descriptive. Regarding the data collection method, it is a documentary research. Data analysis method, according to the proposed propositions, is inductive qualitative content analysis, which is one of the powerful qualitative methods. The statistical community (documents) of this study includes "report on the activities and actions of the Selseleh Regional Development Plan", "Considerations on Development Concepts", "Analysis of the goals of the Selseleh Regional Development Plan", "Selseleh Regional Development Plan", and "General Studies of the Selseleh Section (Aleshtar)". As a result, purposeful sampling was conducted. The initial coding was done inductively and based on the contents of the documents of the "Selseleh Regional Development Plan" and finally the categories were extracted. The collection of information from these documents continued until the researcher was satisfied with the information.

3. Results

47 concepts were extracted from the primary and secondary codes of the documents. They were grouped into three main categories: institutions, groups, and individuals. In the next step, based on axial coding, three constructs were identified as the context and mechanism

of participation: institutional, social and attitudes contexts. The content analysis of the project showed that the change in the three institutional, social and attitudes levels has been effective in increasing rural participation.

4. Discussion

In changing these constructs, four groups of custodians, teachers, promoters, and sanitary staff have paved the way. In the first step, the project authorities identified talented young people, and in the second step, by producing content and educational forms, they were able to facilitate the involvement of these young people in promoting the concept of participation. Teachers in the main part of the training, each representing a specialized group, were able to provide their members with continuous training in increasing participation. Proponents of the plan, through indirect operational participation, have made it possible to institutionalize simplified concepts of participation among the villagers. Through the spirit of empathy and emotional participation, the project's sanitary staff also shared their wealth of knowledge with their rural audiences and, in fact, provided them with a deeper understanding of participation. In other words, the four groups of custodians, teachers, promoters, and sanitary staff of the project have been able to gain a deeper understanding of what they see, hear, read, and transmit to the villagers. Based on the findings, the "Selseleh Regional Development Plan" has increased the participation of the villagers in two ways: (a) increased participation context; (b) increased level of participation.

5. Conclusion

The result is that increased engagement has been ensured through providing local staff, creating a mechanism of participation, research and innovation, budgeting, and training. Increased level of participation has also been achieved through the provision of infrastructure services and addressing the communication, water supply, cooperative, and public affairs of Aleshtar. The regional development plan of Selseleh was one of the rare plans that, in the end, found success in dissolving itself and leaving everything to the people. The plan was, in fact, an experiment in creating a practical democracy. Also, in order to increase the participation of the villagers, which was considered the most important element of the "Regional Development Plan of the Selseleh", the participatory approach had to be institutionalized. In this method, while paying attention to the dimensions of skill participation (helping people), knowledge participation has been achieved through changes in the level of individual and collective attitudes.

Acknowledgments

This research did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

Conflict of Interest

The authors declared no conflicts of interest

شناسایی راهکارهای افزایش مشارکت جامعه روستایی در «طرح توسعه منطقه‌ای سلسله» به‌عنوان الگوی بومی

* محمد حاصلی^۱، مجتبی پالوج^۲

۱- استادیار، عضو هیئت رئیسه انجمن علمی توسعه روستایی ایران، تهران، ایران.

۲- استادیار، عضو هیئت علمی موسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی، تهران، ایران.

حکیده

تاریخ دریافت: ۲۷ بهمن ۱۳۹۸

تاریخ پذیرش: ۱۲ خرداد ۱۳۹۹

کلیدواژه‌ها:

طرح توسعه منطقه‌ای
سلسله، برنامه‌ریزی و
مدیریت مشارکتی، توسعه
روستایی، الستر، تحلیل
محتوا

«طرح توسعه منطقه‌ای سیله سیله» با رویکرد درون‌زا و با هدف توانمندسازی روستاییان شهرستان سیله سیله (الستر) واقع در شمال استان لرستان، در فاصله سال‌های ۱۳۵۲ تا ۱۳۵۷ انجام گرفته است. پژوهش حاضر با هدف شناسایی راهکارهای افزایش مشارکت جامعه روستایی در «طرح توسعه منطقه‌ای سیله سیله» انجام شده است. این پژوهش کیفی و از نوع اکتشافی-توصیفی است. روش پژوهش تحلیل محتوای کیفی استقرایی است. نمونه‌گیری به روش هدفمند و کدگذاری اولیه به‌صورت استقرایی و بر اساس محتویات اسناد «طرح توسعه منطقه‌ای سیله سیله» انجام گرفت و در نهایت مقوله‌ها استخراج گردید. از کدهای اولیه و ثانویه اسناد، ۴۷ مفهوم استخراج شده و در سه دسته اصلی نهادها، گروه‌ها و افراد گروه‌بندی شدند. در مرحله بعد مبتنی بر کدگذاری محوری سه ساخت: نهادی، اجتماعی و نگرش‌ها به‌عنوان بستر و مکانیسم مشارکت شناسایی شدند. مبتنی بر یافته‌ها، در «طرح توسعه منطقه‌ای سیله سیله» مشارکت روستاییان در دو بخش: الف) بسترسازی مشارکت و ب) سطح مشارکت، افزایش یافته است. افزایش بستر مشارکت روستاییان با استفاده از تأمین کادر محلی، ایجاد مکانیسم مشارکت، تحقیقات و نوآوری، بودجه‌بندی و آموزش ایجاد شده و افزایش سطح مشارکت روستاییان از طریق تأمین خدمات زیربنایی، امور ارتباطی، امور آب‌رسانی، امور تعاونی، عمومی و عمران الستر صورت گرفته است.

مقدمه

یکی از مهم‌ترین عواملی که از بعد سیاسی (برنامه‌ریزی) بر ساختار و کارکرد عرصه‌های فضایی در مناطق روستایی در ابعاد محیطی، اجتماعی-اقتصادی و کالبدی-فضایی اثر می‌گذارد، طرح‌های توسعه‌ای است که در مناطق مختلف و با اهداف متفاوت به اجرا درمی‌آیند. واضح است که این اقدامات توسعه‌ای در زمینه توسعه روستایی هنگامی می‌تواند اثربخش باشد که مردم ذی‌نفع امکان مشارکت و اظهارنظر در زمینه سمت و سوی این‌گونه اقدامات و مداخله در تعیین اولویت‌های مرتبط با آن‌ها را داشته باشند. در همین ارتباط، نه تنها مردم می‌توانند و باید قادر به نقش‌پذیری باشند، بلکه نهادها و دستگاه‌های ذی‌ربط نیز باید از آمادگی لازم برای پذیرش واگذاری این نقش به مردم برخوردار باشند. از جمله طرح‌های توسعه‌ای که در سال ۱۳۵۲ یعنی سال‌های آغازین ظهور و بروز رهیافت‌های جدید توسعه، مطالعه

و بعداً اجرا شده، طرح توسعه منطقه‌ای سلسله^۱ بوده است. در شهریور ۱۳۵۲ دولت ایران با توجه به مشکلات ناشی از یک بعدی بودن بیشتر برنامه‌های توسعه روستاها، تمرکز آن‌ها بر توسعه اقتصادی و کاربرد روش‌های تصمیم‌گیری پدرسالارانه و از بالا به پایین، بر آن شد که طرح توسعه همه جانبه‌ای را به اجرا گذارد. به‌صورت مشخص در زمستان سال ۱۳۵۲ به دستور نخست‌وزیر وقت (امیرعباس هویدا) پیشنهاد شد که با توجه به ضرورت بازسازی و تلاش در راه اعتلای مادی و معنوی جامعه روستایی، یک طرح توسعه جامع و همگون منطقه‌ای زیر نظر ایشان اجرا

۱. شهرستان سلسله در شمال استان لرستان قرار دارد و دارای سه‌نقطه شهری الستر، فیروزآباد و کاکا رضا است. در سال تهیه و اجرای طرح یکی از بخش‌های شهرستان خرم‌آباد مرکز استان لرستان بوده است. مردم شهرستان لک زبان هستند. مطابق سرشماری عمومی سال ۱۳۵۲، شمار خانوارهای بخش الستر ۷۴۰۰ و بعد متوسط خانوار ۵/۷۸ بوده است. به‌عبارت‌دیگر کل بخش الستر و شهرستان سلسله فعلی ۴۲۷۷۲ نفر جمعیت داشته است.

* نویسنده مسئول:

دکتر محمد حاصلی

نشانی: تهران، انجمن علمی توسعه روستایی ایران.

تلفن: ۶۹۷۲۹۱۴ (۹۱۶) ۹۸+

پست الکترونیکی: lshtar.haseli@yahoo.com

داشت. طرح طی دوره‌های حد فاصل سال ۱۳۵۳ تا انقلاب ۱۳۵۷ در منطقه، به اجرا گذاشته و با آثار نرم‌افزاری (تغییر نگرش فردی - اجتماعی روستاییان منطقه) و سخت‌افزاری (کالبدی - فضایی در زمینه‌های بهداشت، آموزش و عمران) همراه شد. سید احمد حسینی در پژوهش «مسائل و موانع توسعه استان لرستان» با روش مصاحبه به مطالعه دستاوردهای طرح سلسله و مقایسه آن با طرح ریمله (37: 2011: Hosseini)، طالب و حقیقی مقدم در پژوهش «بازاندیشی طرح توسعه منطقه‌ای سلسله» با روش مصاحبه و مشاهده به مطالعه آثار طرح و نظرسنجی مردم بومی در خصوص طرح (29: 2011: Talib & Haghghi Moghaddam) و محمدتقی پیر بابایی در پژوهش «ارزیابی ظرفیت‌سازی در ابتکارات توسعه روستایی؛ نمونه موردی طرح توسعه سلسله» به تاریخچه طرح پرداخته و آن را موفق ارزیابی کرده‌اند (Pir Babaei, 2004: 12). با توجه به مقوله مهم مشارکت و دستاوردهای طرح توسعه منطقه‌ای سلسله، ضرورت دارد که این طرح بیش از پیش مورد واکاوی علمی قرار گیرد چرا که پژوهش‌های پیشین بیشتر متمرکز بر تاریخچه، آثار، نتایج و نظرسنجی ذی‌نفعان با تأکید بر روش مصاحبه بوده‌اند. بر این اساس هدف پژوهش حاضر تحلیل محتوای کیفی اسناد «طرح توسعه منطقه‌ای سلسله» به‌منظور شناسایی راهکارهای افزایش مشارکت در جامعه روستایی و در نهایت طراحی الگوی توسعه مشارکتی روستایی است. از این جهت سؤال اصلی این پژوهش بدین شرح است: راهکارهای افزایش مشارکت روستاییان در طرح توسعه منطقه‌ای سلسله چه بوده است؟

مروری بر ادبیات موضوع

مشارکت

کلمه مشارکت در لغت، معادل اصطلاح Part از ریشه Partici-pation به معنای قسمت، جزء و بخش است و به «سهیم شدن در چیزی» و یا «گرفتن قسمتی از آن» است. همچنین به معنای «با هم شریک شدن» و «شریک کردن با هم» است (Beheshti, 1992: 1001). پیشینه این واژه و مفهوم آن با طرح مقوله «توسعه» پیوند خورده است. در متون علمی واژه‌های مشارکت و مشارکتی برای اولین بار از دهه ۱۹۵۰ و به‌ویژه از دهه ۱۹۶۰ با رویکرد رشد اقتصادی و توسعه اقتصادی مطرح گردید. در ادبیات توسعه به‌ویژه توسعه پایدار، مشارکت کلید توسعه انسانی و یکی از سه رکن توسعه انسانی پایدار معرفی شده است. دو عنصر دیگر، یعنی مردم و منابع به علت نقش ساختاری مشارکت در به فعلیت رساندن توسعه اقتصادی و اجتماعی کشورها وابسته به آن محسوب می‌شوند (World Bank, 1993). در واقع مشارکت با نظریه‌پردازی توسعه پایدار، تحول وسیعی یافت؛ به‌طوری‌که آن را هدف و وسیله توسعه می‌شمارند. تعریف و مفهوم مشارکت نیز مانند توسعه، مفهومی چندبعدی است:

گردد. بدین ترتیب مجید رهنما^۲ به‌عنوان طراح و مجری با توجه به نقش کلیدی مشارکت در توسعه انسان‌محور، طبق چهار کارکرد طرح خود را ارائه می‌دهد: (Rahnema & Bawtree, 1999: 117-122; Ghafari, 2001: 14; Mosavi et al., 2018: 1) - ۱- مشارکت مردمی معنا و نقش جدیدی از توسعه ارائه می‌دهد که مبتنی بر صورت‌های متفاوتی از تعامل، کاوش و کنکاش مشترک برای نیل به شناخت مردمی و بومی جدیدی است (شناختی). ۲- مشارکت می‌تواند نهادهای گروه‌ها و افراد درگیر در فرایند و فعالیت‌های توسعه را در قالب بازه‌ای جدید صف‌آرایی نموده و به آن‌ها توانمندی لازم را جهت برآوردن نیازهای اصلی و ریشه‌کن نمودن فقر اعطا نماید (اجتماعی). ۳- مشارکت می‌تواند به واسطه توانمندسازی افراد فاقد قدرت و خاموش، منبع مشروعیت بخش به توسعه باشد (سیاسی). ۴- رویکرد مشارکتی با آگاهی از نقصان‌های راهبردهای سنتی و متعارف توسعه و نیز با بهره‌گیری از فرآیند توانمندسازی، آسیب‌پذیران را به مراقبت از خودشان فرا می‌خواند (ابزاری).

پس از تصویب کلیت طرح، رهنما مأمور گردید تا با همکاری گروهی، منطقه موردنظر را با ذکر قیودی انتخاب نمایند. این منطقه می‌بایست از حیث اقتصادی نه‌زیاد پیش افتاده و غنی باشد و نه بسیار فقیر و صعب‌الوصول و بر روی هم دارای امکانات بالقوه مساعدی برای رشد و توسعه باشد و نیز با مسائل خاص سیاسی، اجتماعی و مذهبی روبه‌رو نباشد. بدین ترتیب در بهار ۱۳۵۳ سه بخش سلسله (الشر، دلفان (نورآباد) و چغلودندی در استان لرستان شناسایی و انتخاب شدند. از پاییز همان سال گروهی مرکب از دو پزشک، دو مهندس کشاورزی، یک جامعه‌شناس و چند تن دستیار امور آموزشی به محل اعزام شدند و کار خود را آغاز کردند (EDST, 1977: 1). در نهایت تیم علمی از بین گزینه‌ها، بخش سلسله (الشر) واقع در منطقه لک زبان استان لرستان را به مرحله آزمایش و اجرا گذاشتند. هدف این طرح تدوین و کاربرد سیاست‌ها و راهکارهایی بود که با در بر گرفتن همه ابعاد اقتصادی، اجتماعی و با بهره‌برداری کامل از نیروهای انسانی، منابع محیطی و امکانات اقتصادی موجود، پیشرفتی درون‌زا و پایدار را در منطقه فراهم کند. هدف بزرگ‌تر آن بود که الگوی توسعه ابدایی، در صورت موفقیت با در نظر گرفتن انعطاف‌پذیری کامل و هماهنگی با شرایط متفاوت انسانی و محیطی در مناطق مشابه به اجرا درآید. این طرح بنا به گفته طراحان آن «با الهام از فلسفه و اصول انسان‌گرایی علمی و به‌منظور دستیابی به جامعه‌ای حاکم بر سرنوشت خویش به تغییر شیوه برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری با تعریف توسعه به‌عنوان فرآیندی متکی به خود، درون‌زا، یکپارچه و موزون» با اختیارات ویژه در استان لرستان شروع به کار کرد که بر مشارکت مردمی در اجرای طرح تأکید

۲. طراح و مدیر طرح توسعه منطقه‌ای سلسله، دکتر مجید رهنما وزیر علوم و آموزش عالی وقت ایران و از نظریه‌پردازان مکتب پساتوسعه بود.

قرار گرفت (Azkiya, 2002: 23). توجه به مقوله مشارکت و مردم محوری از دهه ۱۹۶۰ به بعد همراه با مقوله توسعه گسترش یافت و در این میان، توجه به اقشار کم‌درآمد و فقیر و زندگی آنان از طریق مشارکت خود آنان مورد توجه قرار گرفت (Jenniny, 2000: 1). در این دوره، توسعه علاوه بر بهبود وضع درآمدها و تولید، آشکارا متضمن تغییرات بنیادی در ساخت نهادی، اجتماعی، اداری و نیز طرز تلقی عامه و در بیشتر موارد حتی آداب و رسوم و اعتقادات معرفی شد (Tudaro, 1989: 115). این رویکرد به‌ویژه در اواسط دهه ۱۹۷۰ سعی در پر کردن خلأ عظیم مشارکت عمومی در فرایند توسعه داشته و دو منظور را القا می‌کند: اول اینکه، مشارکت افراد در مراحل مختلف برنامه‌های مرتبط با زندگی آن‌ها، فی‌نفسه یک هدف تلقی می‌شود. دوم اینکه، توسعه واقعی همواره با مشارکت و فعالیت‌های عمومی تحقق می‌پذیرد (Anbari, 2011: 284). بنابراین، توسعه مشارکتی مسیری رو به پایین است که گروه‌های هدف را در موضع‌های اصلی، گفتگوها و موضوع‌های مرتبط با خودشان درگیر کرده (Watkins & Tacchi, 2008: 20)، همچنین بر ارتقای سطوح کیفی زندگی تمامی انسان‌ها تأکید دارد. این الگو تلاش خود را برای تحقق و توسعه‌های همگون و متوازن جامعه به کار می‌بندد. لازمه این فراگرد، آگاهی است که فراهم کردن آن، کار فرهنگی می‌طلبد چراکه مشارکت قبل از اینکه نمود عینی پیدا کند، پدیده‌های ذهنی است که باید آن را در افکار، عقاید، رفتار و فرهنگ مردم جستجو کرد (Talib, 1997: 104). از این رو در این رویکرد، مشارکت دیگر یک عامل توسعه در کنار عوامل دیگر به حساب نمی‌آید بلکه هدفی بزرگ است که توسعه در صدد رسیدن به آن است؛ چنانچه؛ ژولیوس نیرره از محققان توسعه مشارکتی می‌گوید؛ توسعه بر محور مشارکت، تنها راه‌حل مشکلات جهان سوم است. سالیما عمر، راه عمده توسعه را فقط از طریق مشارکت مردم و برنامه‌ریزی از پایین به بالا می‌داند. میسرا معتقد است که برای تجلی مشارکت مردم در طرح‌های توسعه باید نظام برنامه‌ریزی غیرمتمرکز ایجاد شود (Anbari, 2011: 284-286).

با این توصیف می‌توان گفت، موارد فوق تحقق نخواهد یافت مگر با تغییرات نرم‌افزاری در سطح اجتماع محلی. همچنان که پیتر دونالدسن معتقد است: توسعه به وجود آوردن تغییرات اساسی در ساخت اجتماعی، گرایش‌ها و نهادها برای تحقق کامل هدف‌های جامعه است و تا همه مردم با آگاهی همگانی از تغییرات و نیاز مطابقت با آن در امر توسعه، مشارکت اصیل نداشته باشند، ادامه توسعه ممکن نخواهد بود (Azkiya, 2002: 8). از این منظر توسعه مشارکتی در مجموع، سه گونه تغییر در افراد در فرایند توسعه ایجاد می‌کند (Taghavi, 2005: 39): ۱- تغییر در سطح دانش فرد: میزان معلومات و عادات او؛ ۲- تغییر در سطح مهارت‌های وی: نحوه انجام کارهای فکری و ذهنی یا عینی و فیزیکی؛ ۳- تغییر در ایستارها و نگرش‌های او: رفتار، تمایلات و دیدگاه‌های فرد نسبت به مسائل جامعه.

راجرز در تعریف مشارکت، آن را میزان دخالت مردم در فرایند تصمیم‌گیری می‌داند (Torkashvand, 2014: 262). آر. پی میسرا متفکر هندی عقیده دارد «مشارکت تلاشی است سازمان‌یافته در جهت افزایش کنترل منابع و مؤسسات عمومی در یک وضع اجتماعی خاص از طرف گروه‌ها و افرادی که تاکنون از چنین کنترلی محروم بوده‌اند» (Taghavi, 2005: 34). از نظر سازمان ملل متحد، مشارکت عبارت است از درگیر شدن مردم در ابعاد اقتصادی، سیاسی و اجتماعی که بر سرنوشت آنان اثر می‌گذارد (MCLSW, 2005: 20). صاحب‌نظران مدیریت نیز بر این باورند که مشارکت، درگیری ذهنی و عاطفی اشخاص در موقعیت‌های گروهی است که آنان را برمی‌انگیزد برای دستیابی به هدف‌های گروهی، یکدیگر را یاری دهند و در مسئولیت کار شریک شوند (Tosi, 1991: 54; Alavi Tabar, 2000: 15).

از آنچه گذشت می‌توان نتیجه گرفت که تفاسیر و برداشت‌های مختلفی با توجه به نظریه‌های توسعه از مفهوم مشارکت وجود دارد. اما به‌طور کلی مشارکت را می‌توان روند درگیر ساختن مردم در تعیین سرنوشت خود و احساس مسئولیت نسبت با این سرنوشت تعریف کرد. مشارکت در ابعاد سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و محیطی مطرح است و از سوی دیگر در توسعه پایدار و پارادایم مشارکتی، مشارکت در تمام مراحل و فعالیت‌ها از مرحله تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی تا نظارت و ارزشیابی ضروری است (Eftekhari & Solamani, 2002: 12; IERC, 2002: 235; DHV Consultants, 1992: 410). ضرورت و اهمیت مشارکت مردم در برنامه‌های توسعه را می‌توان در قالب چند عنوان زیر خلاصه کرد (Taghavi, 2005: 32): ۱- مشارکت شرط توسعه است. ۲- مشارکت عنصر کلیدی برنامه‌ریزی است. ۳- مشارکت ضامن موفقیت برنامه‌های دولت است. ۴- مشارکت سنگ بنای نظم امور جاری جامعه است. ۵- مشارکت پیش‌شرط توسعه روستایی است.

توسعه مشارکتی

الگوهای توسعه برون‌زا به دلیل نادیده انگاشتن ذینفعان اصلی پروژه‌ها (Botchway, 2001: 135)، از دیدگاه چمبرز به‌عنوان بنیان‌گذار ارزیابی مشارکتی سه مشکل اساسی دارند (Chambers, 1992: 3-6): ۱- «نامناسب‌اند» زیرا ناهمخوان با نیازها و امکانات بسیاری از جوامع روستایی بوده است، ۲- نشانگر «درک ضعیف از زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی» جوامع روستایی هستند و ۳- شاهد «فقدان مشارکت» مردم بومی هستیم، زیرا اولویت‌هایی را مدنظر دارند که کارشناسان بااهمیت تشخیص داده‌اند.

بنابراین توسعه مشارکتی در دهه ۱۹۵۰ به‌عنوان راهبرد دوم و با رویکرد الگوی توسعه درون‌زا، که منشأ و جهت‌گیری داخلی دارد و منابع داخلی و شرایط تاریخی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی جامعه خودی را مورد توجه قرار داد، مورد توجه

منطقه‌ای سلسله پرداخته شده است. با توجه به اینکه در پایان هر مطالعه کدگذاری انجام می‌گرفت، این مطالعه تا زمانی ادامه یافت که اشباع نظری حاصل شد؛ به این معنا که کدگذاری محوری سبب ایجاد دسته مفهومی جدیدی نشد.

مرحله سوم: با توجه به روش تحلیل محتوای کیفی در این پژوهش، کدگذاری اسناد به موازات انجام مطالعه‌ها صورت گرفت؛ تا زمانی که اشباع نظری به دست آمد و مطالعه‌ها به پایان رسید. پس از استخراج کدها یا نشانگرهای باز، از طریق ادغام و تجمیع چندین کد باز در قالب یک مفهوم، کدگذاری محوری انجام گرفت و سرانجام، با انتخاب چند مفهوم از میان مفهوم‌های به دست آمده در کدگذاری محوری، متغیرها و مؤلفه‌های اصلی تشکیل دهنده مدل پژوهش تعیین شدند.

مرحله چهارم: پس از شناسایی گروه‌ها، هر یک از آن‌ها در دو دسته فرعی و اصلی تقسیم شده است.

مرحله پنجم: در این مرحله، آنچه در جامعه علمی ارائه شده، از لحاظ نظری تحلیل شده است تا شناخت مناسبی از چارچوب‌های رایج توسعه مشارکتی به دست آید. سپس تحلیل نظری موضوع در حوزه برنامه‌ریزی توسعه مشارکتی و تطبیق آن با یافته‌ها صورت گرفته است.

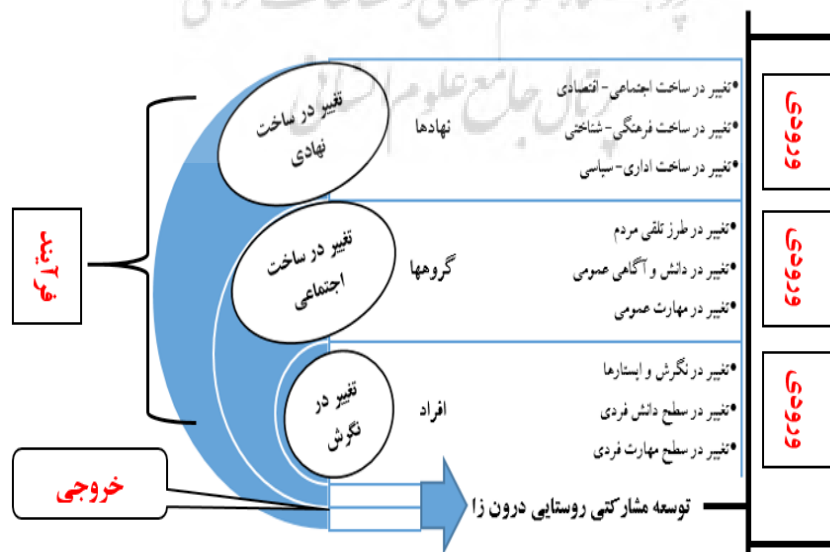
تصویر شماره ۱، مدل مفهومی- نظری پژوهش را نشان می‌دهد.

روش‌شناسی تحقیق

این پژوهش کیفی، بر اساس هدف توسعه‌ای و از نوع اکتشافی- توصیفی است. از حیث نحوه گردآوری داده‌ها، اسنادی بوده است. روش تجزیه و تحلیل داده با توجه به گزاره‌های مطرح شده، تحلیل محتوای کیفی استقرائی بوده که در زمره روش‌های کیفی قدرتمند قرار می‌گیرد. جامعه آماری (اسناد) این پژوهش، شامل «گزارش فعالیت‌ها و اقدامات طرح توسعه منطقه‌ای سلسله»، «ملاحظات پیرامون مفاهیم توسعه»، «تحلیلی بر هدف‌های طرح توسعه منطقه‌ای سلسله»، «طرح توسعه منطقه‌ای سلسله» و «مطالعات کلی بخش سلسله (الشر)» بوده، در نتیجه نمونه‌گیری هدفمند بوده است. جمع‌آوری اطلاعات از اسناد مذکور تا زمانی ادامه یافت که محقق به اشباع اطلاعاتی رسید. پژوهش حاضر طی مراحل زیر انجام شده است:

مرحله اول: مطالعات کتابخانه‌ای، استفاده از منابع اینترنتی و آگاهی از ادبیات پژوهش، شامل حوزه نظری و پیشینه پژوهش بوده است.

مرحله دوم: به مطالعه عمیق اسناد مرتبط با طرح توسعه

تصویر ۱. مدل مفهومی- نظری پژوهش. منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

یافته‌ها

با توجه به طرح مسئله و آکاوای مبانی نظری و پیشینه، این پرشش اصلی مطرح است که راهکارهای افزایش مشارکت در «طرح توسعه منطقه‌ای سلسله» به‌عنوان الگویی بومی، چگونه بوده و دلایل موفقیت آن چیست؟ بدین منظور داده‌های حاصل از روش تحلیل محتوای کیفی در سه مرحله به دست آمد:

گام اول، کدگذاری باز: ابتدا کدگذاری اولیه و سپس، کدگذاری ثانویه انجام گرفت. در واقع، نکات کلیدی و مواردی که متن اسناد بر آن‌ها تکیه بیشتری داشتند، از اسناد استخراج شدند و سپس کدهای ثانویه از کدهای اولیه ایجاد شد. در مرحله بعد، از کدهای ثانویه مفهوم‌سازی شد و در نهایت، به شکل‌دهی مقولات پرداخته شد. در مرحله آخر کدگذاری باز، طبقات اصلی حاصل

از شکل‌دهی مقولات استخراج شدند. جدول شماره ۱، نتایج تحلیل‌های صورت گرفته بر روی اسناد ارائه‌شده بر اساس سه مرحله از گام اول تحلیل محتوای کیفی (کدگذاری باز، لیست کردن کدها و گروه‌بندی کدها) را نشان می‌دهد. در این پژوهش پس از کدگذاری، (۴۷) مفهوم استخراج شده است.

گام دوم و سوم، مربوط به کدگذاری محوری، روایت پژوهش و نظریه‌پردازی درباره شناسایی و راهکارهای افزایش مشارکت روستاییان طرح است که در ادامه به تفصیل بیان می‌شود. در گام چهارم، پس از شناسایی گروه‌های مختلف، اقدام به دسته‌بندی هر یک از گروه‌ها در دو دسته فرعی و اصلی شده است که نتایج آن در جدول شماره ۲ آمده است. همچنین گام پنجم در بخش نتیجه‌گیری ارائه گردیده است.

جدول ۱. استخراج کدگذاری باز، لیست بندی و گروه‌بندی.

ردیف	کدگذاری باز	گروه‌بندی
۱	رسیدن به یک الگوی توسعه‌ای قابل‌تعمیم و اجرا در مناطق همگون	تغییر در دانش و آگاهی عمومی
۲	اعتقاد به هم‌دلی در توسعه	تغییر در نگرش
۳	رسیدن به الگوی جهان‌سومی از مفهوم توسعه درون‌زا	تغییر در ساخت فرهنگی - شناختی
۴	برداشتی جهانی یا جهان‌سومی از مفهوم توسعه و روش‌های درون‌زا	تغییر در ساخت فرهنگی - شناختی
۵	برداشتی درون‌مرزی و منطقه‌ای از توسعه منطقه‌ای	تغییر در ساخت اداری - سیاسی
۶	توسعه درون‌زا و خودجوش	تغییر نگرش
۷	مشارکت و خودیاری	تغییر در طرز تلقی مردم
۸	گفتگو با مردم ذینفع	تغییر در ساخت اجتماع - اقتصادی
۹	بی‌نیازی از مجریان طرح	تغییر در سطح مهارت عمومی
۱۰	انکا به استعدادها و ظرفیت‌های منطقه به‌منظور رشد منطقه	تغییر در سطح مهارت عمومی
۱۱	آموختن از مردم	تغییر ساخت فرهنگی - شناختی
۱۲	به حرف مردم گوش دادن	تغییر ساخت فرهنگی - شناختی
۱۳	گفتگو میان مردم و طرح (تفاهم میان طرح و مردم)	تغییر ساخت فرهنگی - شناختی
۱۴	مشارکت راستین	تغییر ساخت فرهنگی - شناختی
۱۵	بیداری طلب و انتظار در روستاییان (آگاه بخشی)	تغییر در دانش و آگاهی عمومی
۱۶	توسعه واقعی خودجوش و از انسان‌ها می‌زاید و به انسان‌ها می‌رسد	تغییر ساخت فرهنگی - شناختی
۱۷	پیدا کردن راه کوتاه‌تر و پایدارتر توسعه	تغییر در دانش و آگاهی عمومی
۱۸	جامعه‌عشیره‌ای و همگون	تغییر در مهارت عمومی
۱۹	اعتمادبه‌نفس به خواهی و بهزیستی	تغییر در ساخت اجتماع - اقتصادی
۲۰	آموزش و آگاهی به مردم جهت بی‌تفاوتی با مقوله قدر و قضا (راهبرد)	تغییر در طرز تلقی مردم
۲۱	طلب و انتظار را در روستایی بیدار کنند (توانمندسازی)	تغییر نگرش
۲۲	رهایی از وابستگی	تغییر در ساخت اداری - سیاسی
۲۳	تندرستی (سلامت) - خودآگاهی آموزشی عمران و آبادی منطقه	تغییر در دانش و آگاهی عمومی
۲۴	استوار ساختن پاهایی که از بیکاری زمین را رها کرده و مهاجرند	تغییر در طرز تلقی مردم

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

ادامه جدول ۱. استخراج کدگذاری باز، لیست بندی و گروه‌بندی.

ردیف	کدگذاری باز	گروه‌بندی
۲۵	رهایی انسان از محدودیت‌ها مقوله‌ای است اجتماعی و اقتصادی	تغییر ساخت فرهنگی - شناختی
۲۶	رهایی انسان جامعه سوم از وابستگی و جایگزینی خلاقیت و آزادی	تغییر در دانش و آگاهی عمومی
۲۷	مشارکت به اتکا استعداد و ظرفیت منطقه برای توسعه متکی به خود	تغییر در ساخت اداری - سیاسی
۲۸	اعتقاد طراحان طرح سلسله: گفتگو برای آفریدن جرقه‌های همکاری	تغییر ساخت فرهنگی - شناختی
۲۹	آموختن قواعد حرکت به سمت توسعه و رهایی از وابستگی با تجربه	تغییر در ساخت اداری - سیاسی
۳۰	اتکا به مشارکت، راهنمایی خودآگاهی و خودجوشی مردم	تغییر در دانش و آگاهی عمومی
۳۱	حرکت جامعه به سوی توسعه و بی‌نیاز از طرح و مجریان آن	تغییر در ساخت اداری - سیاسی
۳۲	ایجاد گفتگو میان مردم و طرح	تغییر در ساخت اداری - سیاسی
۳۳	طلب و انتظار را در روستایی بیدار کنند (توانمندسازی و ظرفیت‌سازی)	تغییر نگرش
۳۴	ایجاد گفتگو میان مردم و طرح	تغییر در ساخت اداری - سیاسی
۳۵	تولید برق به روش بیوگاز و انرژی خورشیدی	تغییر در سطح دانش تغییر در مهارت عمومی
۳۶	به‌کارگیری ذهن، استعدادهای و امکانات با شناخت و آگاهی از موقعیت تاریخی و نظام محیط بر زندگی به کمک خود روستاییان	تغییر در ساخت فرهنگی - شناختی تغییر در ساخت اجتماعی - اقتصادی
۳۷	رسیدن به الگویی از توسعه در سطح کوچک و قابلیت تعمیم آن	تغییر در ساخت اداری - سیاسی
۳۸	از مردم بیاموزیم از آنان بگیریم و به آنان باز دهیم. «بنشینیم و به حرف مردم گوش بدهیم که چه می‌گویند»	تغییر ساخت فرهنگی - شناختی
۳۹	یافتن راه مناسب برای آغاز حرکت درست جامعه و توسعه از راه تجربه	تغییر ساخت فرهنگی - شناختی
۴۰	تفاهم متقابل میان طرح و مردم. استفاده از استعداد و ظرفیت منطقه	تغییر در ساخت اداری - سیاسی
۴۱	برانگیختن طلب و توقع و حرکت در مردم منطقه	تغییر در طرز تلقی مردم
۴۲	مشارکت و خودآگاهی و آموزش	تغییر در سطح دانش تغییر در مهارت فردی
۴۳	شناسایی طرح از واقعیت‌های موجود منطقه	تغییر ساخت فرهنگی - شناختی
۴۴	ایجاد ذهن توسعه و انسان توسعه‌یافته	تغییر نگرش
۴۵	انسان توسعه‌یافته، آگاه به شرایط اقتصادی اجتماعی و محدودیت‌ها	تغییر در سطح دانش تغییر در مهارت فردی
۴۶	آگاهی طرح به مردم که می‌تواند نیازهای زندگی‌شان را برآورده سازد	تغییر در طرز تلقی مردم
۴۷	طرح میان سیر کردن شکم‌ها و سیرابی دل‌ها دومی را برگزیده است و توسعه را از ذهن آغاز نموده است.	تغییر نگرش

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

قرار دهند. مروجان طرح از طریق مشارکت عملیاتی به صورت غیرمستقیم این امکان را داشته‌اند که مفاهیم ساده‌شده‌ای از مشارکت را در بین روستاییان نهادینه کنند. بهیاران طرح نیز از طریق روح همدلی و مشارکت عاطفی، بضاعتی را که در اختیار داشته‌اند، در معرض مخاطبان روستایی خود قرار داده و در واقع درک عمیق‌تری از مشارکت را به آنان می‌آموختند. به عبارت دیگر مجموعه چهار گروه متولیان، معلمان، مروجان و بهیاران طرح توانسته‌اند به درک عمیق‌تری از آنچه می‌بینند، می‌شنوند و می‌خوانند، برسند و به روستاییان انتقال دهند. جدول شماره ۳، بسته افزایش بستر مشارکت در طرح توسعه منطقه‌ای سلسله مبتنی بر تحلیل محتوای کیفی این طرح را نشان می‌دهد. این بسته شامل: امور تعاونی و عمومی، تأمین کادرهای محلی، ایجاد

با توجه به سؤال پژوهش در خصوص راهکارهای افزایش مشارکت در طرح توسعه منطقه‌ای سلسله، تغییر در جامعه هدف از طریق: ۱- تغییر در ساخت نهادی ۲- تغییر در ساخت اجتماعی و ۳- تغییر در نگرش‌ها اتفاق افتاده است. بر این اساس، افزایش مشارکت ابتدا از طریق ایجاد بستر مشارکت صورت گرفته است. در تغییر این ساخت‌ها، چهار گروه متولیان، معلمان، مروجان و به‌روران طرح راهگشا بوده‌اند. متولیان طرح در قدم اول، جوانان بااستعداد را شناسایی و در قدم دوم، با تولید محتوا و فرم‌های آموزشی توانسته‌اند مشارکت این جوانان را در افزایش مفهوم مشارکت یاری دهند. معلمان در بخش اصلی آموزش، که هر یک جمعی تخصصی را نمایندگی می‌کرده‌اند، می‌توانستند اعضای خود را تحت آموزش مستمر در زمینه افزایش مشارکت

مکانیسم مشارکت، تحقیقات و نوآوری، بودجه و آموزش بوده است. هر کدام از برنامه‌های فوق در جهت تغییر در سه ساخت

نهادی، اجتماعی و نگرش‌ها طراحی و اجرا شده‌اند.

جدول ۲. گروه، دسته‌های فرعی و دسته‌های اصلی.

ردیف	گروه	دسته فرعی	دسته اصلی
۱	تغییر در ساخت اجتماعی-اقتصادی	نهادهای	ساخت نهادی
۲	تغییر در ساخت فرهنگی-شناختی		
۳	تغییر در ساخت اداری-سیاسی		
۴	تغییر در طرز تلقی مردم	گروه‌ها	ساخت اجتماعی
۵	تغییر در دانش و آگاهی عمومی		
۶	تغییر در مهارت عمومی		
۷	تغییر در نگرش و ایستارها		
۸	تغییر در سطح دانش فردی	افراد	نگرش‌ها
۹	تغییر در سطح مهارت فردی		

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

جدول ۳. مرحله انتزاع (افزایش بستر مشارکت روستاییان در طرح توسعه منطقه‌ای سلسله).

امور تعاونی و عمومی (تغییر در طرز تلقی مردم)	توانی کردن آسیاب گریبان، نظارت بر اجرای انتخابات خانه انصاف، تکمیل دو مدرسه یادبود الشتر، تکمیل کتابخانه ابوریحان بیرونی
تأمین کادرهای محلی (تغییر در سطح دانش و آگاهی عمومی)	رهایی منطقه از قید وابستگی شدید به کادرهای پرهزینه و صعب‌الوصول شهری. تربیت سه نوع عامل توسعه در زمینه‌های بهداشت و آموزش و کشاورزی.
ایجاد مکانیسم مشارکت (تغییر در نگرش و ایستارها و تغییر در طرز تلقی مردم)	ایجاد انگیزه‌های لازم در جهت مشارکت مردم در امور اجتماعی. آشنایی با ساخت قدرت و چگونگی و روابط اجتماعی. توجه به وضع شرکت‌های تعاونی و انجمن‌های محلی. مراقبت در اجرای قوانین موجود و انتخابات آزاد ایجاد روحیه و طرز فکری جدید در مردم و در خدمتگزاران گروه‌های سه‌گانه مردم یاران و نیز مربیان و مسئولان، تا مردم مثل گذشته چشم به راه هلایا و کمک‌های دولتی نباشند. افزایش حس اعتمادبه‌نفس. رفع موانع مشارکت کامل و مؤثر مردم از جمله بی‌سوادی گسترده بزرگسالان و سطح بهداشت و تندرستی بسیار پایین. آموزش و بهداشت به‌عنوان دو ستون اصلی برای رسیدن به هدف مشارکت
تحقیقات و نوآوری (تغییر در سطح دانش و آگاهی فردی و عمومی)	طرح بیوگاز، مطالعه درباره شیوه‌های بومی معماری با بهره‌گیری از مصالح و امکانات محلی. ساختمان جاده‌های ارزان‌قیمت و مبارزه با مالاریا آغاز کرد. بکار بردن یک تکنولوژی ساده، مفید و متکی به منابع و نیروهای محلی. حاکم مشارکت فعال نیروی کار موجود و مردم علاقه‌مند.
مسئولیت‌ها و بودجه (تغییر در ساخت اداری-سیاسی)	مذاکرات بسیار با دولت وقت، برای تلفیق و هماهنگی کلیه برنامه‌های طرح در یک مدیریت واحد جلوگیری از تداخل وظایف و برنامه‌های وزارتخانه‌ها و ادارات مختلف. اجرای طرح زیر نظر مستقیم نخست‌وزیر. اجرا شود. تفویض اختیار، وظایف و بودجه تمام وزارتخانه‌ها به مدیریت طرح. سازمان‌هایی که اجرای قوانین و امنیت منطقه را بر عهده داشتند مانند اداره دارایی و مالیات‌ها، نیروهای انتظامی و سازمان نظام‌وظیفه، وزارت مخابرات و چند سازمان دیگر از این قاعده مستثنا شدند. مجری طرح از تمام اختیارات دولت در منطقه برخوردار شد و در عمل بخشدار سلسله شد. تأمین بودجه طرح توسط سازمان برنامه‌بودجه کشور. تأمین هزینه‌های مربوط به خدمات بهداشتی و درمانی و آموزش به‌روزان و شبکه تندرستی توسط سازمان خدمات اجتماعی.
آموزش (تغییر در سطح دانش و مهارت فردی)	تربیت ۶۰ نفر مردم یار، در سه رشته ترویج کشاورزی، بهورزی و سوادآموزی در طول ۹ تا ۱۲ ماه آموزش، ایجاد کلاس‌های سوادآموزی

بستر افزایش بستر مشارکت

افزایش مشارکت روستاییان در طرح توسعه منطقه‌ای سلسله

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

روستایی، برای افزایش مشارکت روستاییان در طرح توسعه منطقه‌ای سلسله نیز بسته‌ای، طراحی شده است. در جدول شماره ۴، راهکارهای افزایش مشارکت روستاییان در طرح توسعه منطقه‌ای سلسله ذکر شده است. به صورت مشخص افزایش مشارکت جامعه روستایی از طریق: تأمین خدمات زیربنایی، امور ارتباطی، امور آبرسانی، بعد اقتصادی، امور تحقیقاتی- نوآوری و عمران الستر صورت گرفته است.

در نهایت تحلیل محتوای کیفی اسناد طرح توسعه منطقه‌ای سلسله منجر به استخراج الگوی توسعه مشارکتی روستایی در عناوین چشم‌انداز، راهبرد، اهداف، سیاست و برنامه گردید که در چارچوب جدول شماره ۵ ارائه می‌گردد.

تحلیل محتوای اسناد نشان داد، اگر متولیان طرح توسعه منطقه‌ای سلسله، فاقد روح و باور مشارکتی می‌بودند، هیچ‌گاه نمی‌توانستند با جامعه روستایی یکی شوند و قضاوت صحیح‌تری از محیط پیرامون خود داشته باشند. بنابراین به صورت مختصر: ۱- متولیان مرکز توسعه درون‌زا؛ به‌عنوان اتاق فکر و تسهیلگر در طرح مشارکت داشته‌اند. ۲- معلمان طرح: نه در مشارکت بلکه در هر ایده تازه‌ای دخیل بوده‌اند. ۳- مروجان طرح: با تولید و آموزش برنامه‌های مشارکتی نقش مهمی در آموزش مشارکت ایفا کرده‌اند. ۴- بهیاران طرح: نقش مهمی در انجام اهداف طرح از طریق ایجاد ارتباط عاطفی داشته‌اند.

بر اساس آنچه آمد پس از ایجاد بستر مشارکت برای جامعه

جدول ۴. مرحله انتزاع (افزایش مشارکت روستاییان در طرح توسعه منطقه‌ای سلسله).

تأمین خدمات زیربنایی (تغییر در دانش و آگاهی عمومی)	افزایش مشارکت روستاییان در طرح توسعه منطقه‌ای سلسله
در زمینه‌های بهداشت، آموزش، کشاورزی، مسکن و ایجاد زیربنای اقتصادی و عمرانی لازم از قبیل راهسازی، آبرسانی و بهسازی محیطزیست بود. این چهارچوب نظری در واقع راهکاری کلی بود و در عمل می‌بایست جزئیات و اولویت‌ها و نحوه اجرای کارها با مشارکت مردم تصمیم‌گیری و اجرا می‌شد. همچنین، پیشنهاد شده بود که برای نیل به هدف، علاوه بر امکانات و منابع مالی و عملیاتی طرح، امکانات محلی و بخش خصوصی نیز مورد استفاده قرار گیرد.	بسته افزایش مشارکت
امور ارتباطی (تغییر در مهارت عمومی)	راه سیاه‌پوش به پرسک به طول ۱۵ کیلومتر، راه هنام به اسپز به طول ۱۲ کیلومتر، راه الستر به امیر به طول ۴ کیلومتر، کمربندی اطراف شهر الستر به طول ۴ کیلومتر
امور آبرسانی (تغییر در مهارت عمومی)	آبرسانی پرسک به طول ۴ کیلومتر، بهداشتی کردن چشمه‌ها (سراب)
بعد اقتصادی (تغییر در ساخت اجتماعی- اقتصادی)	با توجه به کمبود تأمین نیازهای اولیه مردم، توسعه اقتصادی نیز از اولویت خاص خود برخوردار می‌شد. از آنجاکه فعالیت عمده اقتصادی منطقه، کشاورزی و دامداری، از بهرهوری بسیار اندک برخوردار بود، این دو عامل تولیدی مهم از اولویت خاصی برخوردار شدند. علاوه بر آن، صنایع دستی و روستایی و همچنین ایجاد صنایع کوچک در دستور کار قرار گرفت.
امور تحقیقاتی و نوآوری (تغییر در طرز تلقی مردم)	ایجاد کارگاه معماری سنتی، طرح بیوگاز (تولید گاز متان از تپاله و مدفوع انسان)، ساختن حمام نیازآباد با مطالعه و الهام از شیوه معماری و مصالح بومی، حفر چاه سنتی و ایجاد یک حلقه چاه عمیق در علم‌آباد
عمران الستر (تغییر در سطح مهارت عمومی)	مقدمات تهیه طرح جامع شهر الستر، ایجاد پمپ‌بنزین و نفت، ایجاد تعمیرگاه مکانیکی و آهنگری، ایجاد فضای سبز دشت الستر با نیم میلیون اصله، قلم و درختچه، و پنج هکتار جنگل کاری نمونه در سراب هنام

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

جدول ۵. چشم‌انداز، راهبرد، اهداف، سیاست و برنامه طرح توسعه منطقه‌ای سلسله.

چشم‌انداز	چشم‌انداز
اعتلای مادی و معنوی جامعه روستایی	چشم‌انداز
طرح توسعه جامع و همگون منطقه‌ای	راهبرد
آزمون و تجربه‌ای اصیل و بدیع در جهت توسعه اقتصادی و اجتماعی منطقه و تعمیم به جامعه آماری همگون	هدف کلی
راه وصول به جامعه‌ای حاکم بر سرنوشت خویش با فراهم آوردن زمینه‌های فکری و مادی لازم با ایجاد روابطی نو بین مردم و مسئولان اجرایی در جهت رفع نیازهای حیاتی و همکام با محیطزیست	اهداف جزئی
روح مشارکت و احساس مسئولیت نسبت به سرنوشت خویش و بالا بردن تدریجی آگاهی و قدرت قضاوت و عمل. ایجاد روابط سازنده بین انسان‌ها از یک‌سو و بین آنان و محیطزیستشان از سوی دیگر	سیاست
تلاش اصلی طرح توسعه منطقه‌ای سلسله آن است که با درک و توجه کامل به وضع موجود و واکنش‌های مردم، جریان همواره از بالا (مراجع دولتی و اداری) به پایین (مردم) را - که هنوز مقامات مسئولی هستند که تشخیص منافع مردم را از آن خود می‌دانند و خود درباره این منافع و چگونگی تأمین آن‌ها تصمیم می‌گیرند، نقشه می‌کشند و عمل می‌کنند بدون آنکه مردم ذی‌نفع در این فرآیند سهم اساسی داشته باشند تنها نقش مردم این است که در برابر تصمیماتی که از بالا گرفته می‌شود و از راه یک سلسله‌مراتب معین سازمانی و اداری به پایین می‌رسد یا تسلیم شوند یا آن‌ها را بپذیرند و یا بندرت با آن‌ها همراه گردند- طوری تغییر دهد که در پایان امر قدرت تصمیم‌گیری در جهت پایین به بالا برقرار گردد و مسائل اجتماع موردنظر از دید مردم مطرح و با یاری خود آنان حل شود و در نتیجه منشأ تصمیمات مردمی باشند که آگاهی، قدرت تشخیص و عمل آنان در جریان ملووم برخورد با مسائل جامعه خویش روزبه‌روز بالاتر رفته باشد. مهم‌ترین ضامن تحقیق این هدف درک روشن و حل واقعی و عملی مسئله مشارکت مردم است. امروزه گرچه در پاره‌ای از برنامه‌هایی متعارف عمرانی نیز مسئله مشارکت و خودیاری مردم مطرح می‌شود اما به دلیل فلسفه و آرمان متفاوت، مشارکت و راه‌های حصول آن از دیدگاه طرح سلسله مفهومی دیگر دارد. مشارکت به معنی به کار گرفتن مردم محلی در یک فعالیت عمرانی نیست، مشارکت نباید تحمیلی بوده، به بیگانگی بیشتر مردم بیانجامد. مشارکت راستین جزء بر اساس همذاتی صادقانه با مردم و ایجاد آگاهی در آنان حاصل نمی‌شود.	نتیجه

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

بحث و نتیجه‌گیری

از دهه ۱۹۷۰ به بعد الگوهای توسعه روستایی به استراتژی توسعه مشارکتی روی آوردند. مجید رهنما، پژوهشگر آموزش و توسعه، مبتنی بر این استراتژی از توسعه روستایی، اقدام به طراحی و مدیریت طرح توسعه منطقه‌ای سلسله در سال ۱۳۵۲ می‌نماید. دیدگاه او از توسعه مبتنی بر «آموزش» از دیدگاه «آموختن برای زیستن» و نه فقط «آموزش برای خواندن، نوشتن و کمی حساب کردن» بوده است. طرح توسعه منطقه‌ای سلسله از نادر طرح‌هایی بود که در غایت، موفقیت خود را در انحلال خود و سپردن همه امور به مردم می‌دید. این طرح در واقع تجربه‌ای در ایجاد یک دموکراسی عملی بود. تحلیل محتوای کیفی طرح نشان داد که در زمینه افزایش مشارکت روستاییان، تغییر در سه ساخت نهادی، اجتماعی و نگرش‌ها دخیل بوده است. همچنین به‌منظور افزایش مشارکت روستاییان که مهم‌ترین رکن طرح توسعه منطقه‌ای سلسله محسوب می‌شده است، می‌بایست روش مشارکتی نهادینه می‌شد. در این روش ضمن توجه به ابعاد مشارکت مهارتی (مردم یاری)، مشارکتی دانشی از طریق تغییر در سطح نگرش فردی و جمعی صورت گرفته است. به نحوی که اون و شاو توسعه را استقرار و تأسیس نهادهایی می‌دانند که در جامعه به افراد فقیر و محروم فرصت شرکت در اتخاذ تصمیم‌های مهم و سرنوشت‌ساز زندگی را اعطا می‌کند، که به معنی فرآیند کاهش نابرابری‌هاست (Kamali, 2011: 23). در این معنی لطیفی معتقد است، مشارکت یعنی قدرت چانه زدن مردم در امر تصمیم‌گیری^۳، دخالت فعال مردم در اموری که به هر نحو به مردم مربوط می‌شود و این روند با آگاه‌سازی توأم است؛ همان چیزی که فریدمن تحت عنوان یادگیری اجتماعی^۴ از آن نام می‌برد. از این منظر، در برنامه‌ریزی مشارکتی، برنامه ریزان نه به‌عنوان تصمیم‌گیران، بلکه به‌عنوان هدایت‌کنندگان مطرح می‌شوند؛ یعنی هدایت اجتماعی^۵ را به عهده دارند (Latifi, 2001: 62). چراکه فریدمن به آموزش دو جانبه تکیه دارد. به این معنی که برنامه ریزان از دانش شخصی (بومی) مردم و مردم از تخصص فنی آن‌ها بیاموزند. به این ترتیب شناخت آن‌ها نیز تغییر خواهد کرد و در نتیجه ادراکات و تصورات و رفتار ناشی از آن نیز تفاوت کرده و افکار آن‌ها نیز شکل می‌یابد. این امر از طریق ایجاد ارتباط کامل یا گفتگو^۶ میان آن‌ها امکان‌پذیر است. هابرماس نیز معتقد است که مفهوم مشارکت می‌تواند به‌عنوان پیش‌شرطی برای گفتگویی دیده شود که تا اندازه‌ای توافقی اجتماعی را صرفاً برای حل و فصل برخوردهای بین‌ذی‌نفعان هدف‌گذاری نماید (Gharani Arani, 2015: 124). بنابراین، مشارکت فرآیند درگیری

در موقعیت‌های گروهی داوطلبانه سازمان‌های غیردولتی^۷، اجتماع‌محور^۸ و مردم محلی در برنامه‌ریزی یا تصمیم‌گیری برای اموری است که بر معیشت یا محیط آنان تأثیر می‌گذارد و آنان را برمی‌انگیزد تا برای دستیابی به هدف‌های گروهی با پذیرش مسئولیت، یکدیگر را یاری دهند (Rezvani et al., 2009: 68).

تشکر و قدردانی

بنا به اظهار نویسنده مسئول، مقاله حامی مالی نداشته است.

3. Decision Making
4. Social Learning
5. Social Guidance
6. Dialogue

7. NGO
8. SBO

References

- Alavi Tabar, A. R. (2000). [Participate in the administration of city affairs (Persian)]. Tehran: Organization of Municipalities of the country Publishing.
- Anbari, M. (2011). [Sociology of Development (Persian)]. Tehran: Samt Publishing.
- Azkiya, M. (2002). [Sociology of Development (Persian)]. Tehran: Kalameh Publishing.
- Beheshti, M. (1992). [Saba Persian Dictionary (Persian)]. Tehran: Saba Publishing.
- Botchway, k. (2001). Paradox of empowerment: Reflections on a case study from northern Ghana. 29, 135-153.
- Chambers, R. (1992). Rapid Appraisal: Rapid, Relaxed and Participatory, Brighton: Institute of Development Studies, University of Sussex Publishing.
- DHV consultants. (1992). [Guidelines for rural center planning, ESCAP, Translated by Behnam Shapouri (Persian)]. Tehran: Ministry of Jihad for Agriculture Publishing.
- Eftekhari, A., & Solamani, M. (2002). [Factors Affecting Rural Youth Participation in Development Planning with Emphasis on Spatial Factors (Case Study: Kerman City) (Persian)]. Modares, 6(4), 11-37.
- Endogenous Development Studies Center (ESDT). (1977). [Selasela Regional Development Plan (Persian)]. Tehran: Prime Minister Publishing.
- Ghafari, G. R. (2001) Explaining Social and Cultural Factors Affecting Organized Socio-Economic Participation of Rural People as a Mechanism for Rural Development in Iran. Tehran, Irsn: Tehran Publishing.
- Gharani Arani, B. (2015). [A quantitative study of the role of participatory planning in rural poverty reduction (Persian)]. Geography and urban planning, 15, 117-136.
- Hosseini, S. A. (2011). [Issues and Barriers to Development in Lorestan Province (Persian)]. Social Research, 10(4), 37-57.
- Iran Economic Research Center (IERC). (2002). [Development planning system (Persian)]. Conference on Challenges and Measures of Country Development, Management and Planning Organization, 235-263.
- Jenniny, R. (2000). Participatory Development as New Paradigm: The Transition of Development Professionalism, Washington, DC Publishing.
- Kamali, M. B. (2011). [Participatory Evaluation of the Rural Women Facilitator Project: Implementation Process and Impacts (Persian)]. Tehran: Agricultural Research, Education and Promotion Organization Publishing.
- Latifi, G. R. (2001). [The planning process with emphasis on its participatory aspects (Persian)]. Workshop on the Development of Women's Participation, 53-69.
- Ministry of Cooperatives, Labuor and Social Welfare. (2005). [Cooperative management in cooperatives (Persian)]. Tehran: Paygan Publishing.
- Mosavi, S. R., Vahida, F., Haghghatiyan, M. (2018). [Analysis of Factors Related to Participatory Development from the Perspective of Local Development Capacities in Ilam Province (Persian)]. Social Development, 12(3), 115-146.
- Pir Babaei, M. (2004). [Assessing Capacity Building in Rural Development Initiatives; Case Study: Regional Regional Development Plan (Persian)]. Tehran: Iran Rural Development Institute.
- Rahnema, M., & Bawtree, V. (eds) (1999). [The Postdevelopment Reader, London: Zed Books.
- Rezvani, M., Badri, S. A., Salmani, m., Gharani Arani, B. (2009). [Analysis of Factors Affecting the Participatory Model of Rural Development (Persian)]. Rural Researches, 69, 67-86.
- Taghavi, N. (2005). [Social participation and rural development (Persian)]. social Sciences, 1, 28-45.
- Talib, M. (1997). [Rural Management in Iran (Persian)]. Tehran: University of Tehran Publishing.
- Talib, M., A. Haghghi Moghadam, A. (2011). [Rethinking the Selaselah Regional Development Plan (Persian)]. Social Research, 3(2), 29-50.
- Torkashvand, Z. (2014). [Rural Entrepreneurship Participatory Development Strategy (Persian)]. Geographical Society of Iran, 12(42), 257-275.
- Tosi, M. A. (1991). [Participation in management and ownership (Persian)]. Tehran: Government Management Training Center Publishing.
- Tudaro, M. (1989). [Economic Development In the Third World (Persian)]. Tehran: Institute of Planning and Development Publishing.
- Watkins, J., & Tacchi, J. (Eds.) (2008). Participatory content creation for development: principles and practices. UNESCO, New Delhi, India.
- World Bank. (1993). World Development Report, New York: Oxford University Publishing.

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی